

John G. Neihardt

Mluví Černý jelen

Životní příběh svatého muže
z kmene Sioux Oglala



MLUVÍ ČERNÝ JELEN

Mluví
Černý jelen

Životní příběh svatého muže
z kmene Sioux Oglala

jak jej vypráví

John G. Neihardt
(Planoucí duha)

VOLVOX GLOBATOR

John G. Neihardt
Mluví Černý jelen

Translation © Jan Ullrich
Copyright © 1932, 1959, 1972 by John G. Neihardt.
Copyright © 1961, 2008 by The John G. Neihardt Trust.
Published by arrangement with University of Nebraska Press
c/o McIntosh and Otis, Inc.

ISBN 978-80-7511-105-0
ISBN 978-80-7511-106-7 (epub)
ISBN 978-80-7511-107-4 (pdf)

*Vše dobré v této knize náleží šesti Dědečkům
a velkým lidem mého národa*

ČERNÝ JELEN

Předmluva

S Černým jelenem jsem se poprvé setkal v srpnu roku 1930. Měl jsem tehdy rozepsanou *Píseň mesiášovu*, která je pátou a poslední částí mého eposu *Cyklus západu*. Tato píseň pojednává o tom, čemu běloši říkají „mesiášské třeštění“, tedy o velkém spasitelském snu, který se v osmdesátých letech 19. století šířil mezi zoufalými indiány a skončil masakrem u Wounded Knee 29. prosince 1890.

Se svým synem Sigurdem jsem se vydal do rezervace Pine Ridge, abych našel nějakého starého medicinmana, který se mesiášského hnutí účastnil a který by se snad nějak nechal přesvědčit k tomu, aby mi vyprávěl o jeho hlubším duchovním významu. Už řadu let jsem se znal s mnoha Siouxy z kmene Oglalů a měl jsem mezi těmi dlouhovlasými starci dobré přátele. Nechyběly mi informace. Fakta jsem nashromáždil jak ze záznamů, tak od starých lidí, kteří tu dobu prožili, se vši její velkou nadějí a tragickým zklamáním. Potřeboval jsem něco, co člověk získá spíše souzněním než tím, že naslouchá vyprávění. (Ti z čtenářů, kteří znají mou *Píseň mesiášovu*, jistě vědí, co mám na mysli.)

Od správce rezervace jsem se dozvěděl o starém muži jménem Černý jelen, který žil uprostřed pustých neúrodných kopců asi dvacet mil východně od rezervační správy, poblíž Mandersonu, jednoho z městeček v rezervaci. Bylo mi řečeno, že Černý jelen je *wičháša wakháô* – svatý muž, který sehrál v mesiášském hnutí jistou roli. Byl také synovcem Šíleného koně, hlavního hrdiny mé *Písně indiánských válek*, a dobře náčelníka znal.

A tak jsme se rozjeli se synem do Mandersonu, abychom u toho starého muže zkusili štěstí. V Mandersonu žil Letící jestřáb, s nímž jsem se znal, a ten souhlasil, že s námi pojede

jako tlumočník. Černý jelen žil asi čtyři míle západně od Mandersonu a cesta vedoucí mezi holými žlutými kopci končila před jeho domem, což byla dřevěná chýše s jedinou místností, na jejíž drnové střeše rostl plevel.

Když jsme tam dorazili, Černý jelen stál vedle přístřešku z borovicových větví. Bylo poledne. Po západu slunce, když jsme odjížděli, Letící jestřáb řekl: „Je to zvláštní, ale vypadalo to, jako by ten starý muž věděl, že máte přijet.“ Můj syn poznamenal, že měl stejný pocit. Později, když jsem toho úžasného starce znal již několik let, jsem byl ochoten věřit, že to opravdu věděl, protože on nepochybně měl nadpřirozené schopnosti.

Podal jsem Černému jelenovi ruku a řekl mu, že se dobře znám s indiány kmene Omaha a také s mnoha Siouxy a že bych se s ním rád seznámil a trochu si popovídal o starých časech. „*Háh*,“ řekl, aby dal najevo, že to přijímá.

Černý jelen upíral svůj vyhaslý pohled na zem a zdálo se, že na nás zapomněl. Už jsem se chystal přerušit ticho a nějak začít, když stařec vzhlédl k Letícímu jestřábovi a řekl (mluvil lakotsky, protože anglicky neuměl): „Cítím, že ten muž, který tu sedí po mém boku, přichází s velkou touhou poznat věci Onoho světa. Byl poslán, aby se dozvěděl, co vím, a já ho budu učit.“

Nakonec se stařec rozpovídal. Mluvil o vizi, kterou měl v mládí. Později jsem se dozvěděl, že to byla vize, která mu dávala sílu. Při vyprávění se k ní stále znovu vracel, a očividně se tak snažil probudit moji zvědavost, protože v přítomné společnosti nemohl o tak posvátné věci mluvit otevřeně. Bylo to jako neznámá nádherná krajina, kterou vidíte jen v krátkých záblescích bouře.

Často jsem přerušoval dlouhé starcovy odmlky zmínkami o starých časech, o době před tím, než nastaly zlé dny a bílí lidé se zmocnili této země. Připomněl jsem velké

bitvy a události siouxské historie a on zdvořile odpovídal. Bylo však stále jasnější, že nejvíce ho zajímají „věci Onoho světa“.

Slunce už pomalu zapadalo, když Černý jelen řekl: „Musím tě mnohému naučit. To, co vím, mi bylo dáno pro lidi. Je to krásné a pravdivé. Brzy nade mnou bude růst tráva a vše bude ztraceno. Ty jsi byl poslán, abys to zachránil. Musíš sem přijít znovu, abych tě mohl učit.“ Odpověděl jsem: „Kdy mám přijít, Černý jelene?“ Odvětil: „Na jaře, až bude tráva takhle vysoká.“ A naznačil výšku na šíři dlaně.

Tu zimu jsem si s Černým jelenem dopisoval prostřednictvím jeho syna Bena, který rok či dva navštěvoval internátní školu pro indiánské děti v Carlisle, a dohodli jsme se na delší návštěvě příštího jara.

Počátkem května 1931 jsem společně se svou starší dcerou Enid, která byla po mnoho let mou sekretářkou, a s druhou dcerou Hildou opět přijel k Černému jelenovi, aby mi mohl vyprávět svůj životní příběh a splnit tak povinnosti, které pokládal za své poslání. Chtěl především „uchovat svou Velkou vizi pro lidstvo“.

Mým úkolem bylo přetlumočit vyprávění toho starého muže, avšak nejen po stránce faktů – ty nebyly tím nejdůležitějším –, spíše jsem musel v angličtině přetvořit způsob a styl jeho vyprávění. Byla to obtížná vyčerpávající práce a vyžadovala hodně trpělivosti a mnoho doplňujících otázek na tlumočníka.

Považoval jsem za svou posvátnou povinnost vyjádřit styl a význam vyprávění toho starého muže co nejpravdivěji. Jsem přesvědčen, že mezi námi dvěma bylo často něco víc než obvyklá komunikace.

V uplynulých čtyřiceti letech jsem se snažil splnit přání Černého jelena a předat jeho poselství světu bílých lidí.

Tato kniha měla a stále ještě má pozoruhodný osud. Když v roce 1932 vyšla poprvé, literární kritici ji přijali velmi nadšeně a označili ji za knihu roztodivné krásy, přestože o indiánech toho věděli velmi málo.

Veřejnost, nemající o indiánech téměř žádné znalosti, přijala knihu vlažně. Většina výtisků zůstala na pultech knihkupectví, takže po necelých dvou letech musel nakladatel zbylé výtisky zlevnit na čtyřicet pět centů a kniha upadla v zapomnění.

Přešla celá jedna generace, ale kniha odmítala zemřít.

Jeden výtisk knihy se nějak dostal do švýcarského Curychu, kde se jí dostalo uznání od skupiny německých učenců, mezi nimiž byl dokonce významný psycholog a filosof Carl Jung.

Zpráva o tom se dostala do Ameriky a našla si několik přívětivých ohlasů. Avšak kniha byla v té době již těžko dostupná a prodávala se jen za vysoké ceny jako vzácnost.

V roce 1961 byla kniha *Mluví Černý jelen* vydána znovu, tentokrát v brožované vazbě, a byla nadšeně přijata, zvláště mezi mladými lidmi. V tisku byla označována jako „klasika soudobé mládeže“ a po televizních rozhovorech se mnou v roce 1971 si kniha získala překvapivě velkou popularitu.

Věhlas knihy se rozšířil po celých Spojených státech i po Evropě a byla přeložena do osmi jazyků.

Přání starého proroka, abych předal jeho poselství světu, se naplnilo.

Ti, kteří už knihu *Mluví Černý jelen* znají, si jistě vzpomenu, jak se starý muž modlil na nejvyšší hoře Černých hor. Mrholilo a on stál a pln zoufalství plakal a volal k šesti Dědečkům univerza: „Pohleďte na mne, jsem jen ubohý starý muž, jehož čas se naplnil a který nic nevykonat.“

Se svým poselstvím, které se rozšířilo po celém světě,
jistě neselhal.

John G. Neihardt
Columbia, Missouri
listopad 1971

1

Nabídnutí dýmky

Mluví Černý jelen:

Milý příteli, budu ti vyprávět příběh svého života, jak sis přál. Kdyby to byl jen příběh o mém životě, myslím, že bych ho nevyprávěl. Neboť čím je člověk, aby stavěl na odív zimy svého života, třebaže se pod nimi ohnul jako pod těžkým sněhem? Podobný příběh prožilo a prožije tolik jiných lidí, jen aby se stali trávou na kopcích.

Je to příběh veškerého života, který je posvátný, a je dobré ho vyprávět. Je o nás dvounohých, kteří ho sdílíme se čtyřnohými, s okřídlenými povětří a se všemi zelenými věcmi. Neboť ti všichni jsou dětmi jedné matky a jejich otcem je jediný Duch.

Není to tedy příběh o velkém lovcí, velkém válečníkovi či velkém cestovateli, i když jsem svého času mnoho ulovil, jako chlapec i muž jsem často bojoval za svůj lid a dostal se daleko a viděl podivuhodné končiny a lidi. Takové věci vykonalo i mnoho jiných. A lépe než já. Na tyto věci budu také vzpomínat a často se možná bude zdát, že jsou příběhem samotným, jako když jsem je šťasten i zarmoucen prožíval. Avšak nyní, kdy na vše shlížím jako z vrcholku osamělého kopce, vím, že to byl hlavně příběh mocné vize, která byla dána člověku příliš slabému na to, aby ji dovedl využít. Byl to příběh o posvátném stromu, který měl vzkvétat v srdci národa, plný květů a ptáků, ale místo toho je nyní suchý. Byl to příběh jednoho národa, jehož sen zemřel v zakrvaveném sněhu.



Černý jelen, 1947

Ale jestli ta vize byla pravdivá a mocná, a já vím, že byla, pak je pravdivá a mocná i nadále, neboť takové věci jsou duchovní, a když lidé ztratí cestu, je to jen proto, že jsou zaslepeni temnotou ve svých očích.

A tak vím, že to, co chci udělat, je dobré. A protože žádnou dobrou věc nemůže člověk udělat úplně sám, učiním nejprve oběť a vyšlu svůj hlas k Duchu světa, aby mi pomohl vyprávět pravdivě. Podívej, nacpu tuto posvátnou dýmku kůrou červené svídy, ale než ji vykouříme, musíš vědět, z čeho je vyrobená a jaký má význam.

Čtyři stuhy, které visí na troubeli, jsou čtyři světové strany. Černá je za západ, kde žijí Hromové bytosti a sesílají nám déšť, bílá je za sever, odkud přichází velký bílý očistný vítr, červená je za východ, kde pramení světlo a kde přebývá ranní hvězda dávající lidem moudrost, a žlutá značí jih, odkud přichází léto a síla růstu.

Avšak tyto čtyři duchové jsou pouze jediným Duchem. A právě Jeho, který je jako otec, symbolizuje toto orlí pero na troubeli, a to představuje také myšlenky lidí, které mají směřovat vysoko jako orlové. Není snad obloha otcem a země matkou a nejsou všechny živé bytosti s nohama, s křídly či s kořeny jejich dětmi?

A tady u náustku troubele je kousek kůže, který by měl být z bizona, a ten představuje zemi, z níž jsme vzešli a z jejíchž prsou po celý svůj život sajeme jako nemluvnata stejně jako všechna zvířata, ptáci, stromy a rostliny. Dýmka znamená tohle všechno a ještě víc, než kdo vůbec může pochopit, a proto je posvátná.

A nyní si poslechni příběh o tom, jak se k nám dýmka poprvé dostala. Podle pověsti hledali kdysi dávno dva zvědové bizony. Když přišli na vrchol vysokého kopce a podívali se směrem na sever, uviděli, jak se k nim z dálky něco blíží. Když to bylo na dohled, vykřikli: „Je to žena!“ A opravdu

byla. Jeden z těch zvědů měl špatné myšlenky a pověděl to tomu druhému. Ten však řekl: „Ta žena je posvátná, odhodl zlé úmysly.“ Když žena přišla ještě blíže, viděli, že má na sobě pěkné šaty z bílé jelenice, má velmi dlouhé vlasy a je velmi mladá a krásná. A ona znala jejich myšlenky a hlasem, který zněl jako zpěv, pravila: „Neznáte mě, ale chcete-li, učinite, jak myslíte. Můžete přijít.“ A ten bláhový zvěd šel. Ale jakmile před ní předstoupil, objevil se bílý oblak a oba je zahalil. Krásná žena pak z něho vystoupila, a když se oblak rozplynul, zbyla z bláhového muže jen kostra pokrytá červy.

Poté promluvila žena ke druhému zvědovi: „Běž domů a řekni svým lidem, že přicházím. Ať pro mne ve svém středu postaví velké týpí.“ Muž byl naplněn velikou bází a spěchal to říci lidem. Ti ihned udělali, co jim řekl, a shromáždění kolem velkého týpí čekali na posvátnou ženu. Brzy se objevila, byla velmi krásná, a jak vcházela do týpí, zpívala:

Kráčím a můžete vidět můj dech.

Kráčím a posílám svůj hlas.

Posvátně kráčím.

Kráčím a můžete vidět mé stopy.

Posvátně kráčím.

A jak zpívala, vycházel jí z úst bílý oblak, který voněl. Pak dala něco náčelníkovi. Byla to dýmka. Na jedné její straně bylo vyryto bizoní mládě, které mělo představovat zemi, jež nás nosí a živí. Dvanáct orlích per visících z troubele znamenalo oblohu a dvanáct měsíců a bylo svázáno trávou, která se nikdy nepřetrhne. „Pohleďte!“ řekla žena, „díky této dýmce se budete množit a budete dobrým národem. Vzejdou z ní jen dobré věci. Starat se o ni mohou jen

ruce dobrých lidí a špatní na ni nesmějí ani pohlédnout.“ Potom začala zase zpívat a vyšla ven z týpí. Lidé se dívali, jak odchází, a ona se náhle proměnila v bílého bizona, který s hlasitým odfrkáváním cválal pryč a brzy zmizel.

Tak se to vypráví a já nevím, jestli se to tak stalo, či ne, ale když se nad tím zamyslíš, pochopíš, že je to pravda.

Teď dýmku zapálím a nabídnu ji silám, které jsou jednou jedinou Silou, vyšlu k nim hlas a pak budeme spolu kouřit. Ze všech nejdříve nabízím náustek Tomu nahoře a volám:

Hej hej! Hej hej! Hej hej! Hej hej!

Dědečku, Velký Duchu, jsi tu odnepaměti a před Tebou nebyl nikdo jiný. Kromě Tebe není nikdo, ke komu bych se mohl modlit. Vše, co vidíš, jsi stvořil Ty sám. Stvořil jsi všechny hvězdné národy vesmíru. Stvořil jsi čtyři světové strany. Stvořil jsi den a vše v něm. Dědečku, Velký Duchu, skloň se blíže k zemi, ať slyšíš hlas, který k Tobě posílám. Ty, který jsi tam, kde zapadá slunce, pohleď na mě, Hromové bytosti, pohleďte na mne! Ty, který jsi na místě, kde žije v plné síle bílý Obr, pohleď na mě! Ty, kdož jsi na místě, kde slunce stále svítí a odkud vychází jitřenka i sám den, pohleď na mne! Ty, který jsi tam, kde žije léto, pohleď na mne! Ty, v hlubinách nebes, mocný orle, pohleď! A ty, Matko Země, jediná Matko, ty, která jsi milosrdná ke svým dětem!

Vyslyšte mě, čtyři světové strany! Jsem váš příbuzný. Dejte mi sílu kráčet po měkké zemi a být příbuzným všeho stvoření. Dejte mi oči, abych viděl, a sílu, abych porozuměl a mohl být jako vy. Jen s vaší silou mohu čelit větrům.

Velký Duchu, Velký Duchu, můj Děde, tváře živých věcí po celé zemi jsou si podobné. S láskou a něhou vzešly ze země. Pohleď na ty tváře nesčetných dětí a dej, ať se svými dětmi v náručí mohou čelit větrům a kráčet po dobré cestě ke dni klidu.

Vyslyš mou modlitbu! Hlas, který posílám, je slabý, ale posílám ho se vší upřímností. Vyslyš mě!

To je vše. *Héčhetu weló!*

A nyní, můj příteli, vykouříme spolu tuto dýmku na znamení, že mezi námi bude jen dobré.

2

Dětství

Jsem Lakota z kmene Oglalů. Můj otec se jmenoval Černý jelen, před ním patřilo to jméno jeho otci a předtím otci jeho otce, takže já jsem už čtvrtý, kdo to jméno nosí. Můj dědeček byl svatý muž stejně jako několik jeho bratrů. On a otec Šíleného koně byli bratrance a měli společného dědečka. Moje matka se jmenovala Bílá kráva vidí, jejímu otci říkali Nechce jít a její matka byla Mnoho orlích per. Pamatuji si ještě na matku a otce mé matky. Otec mého otce byl zabit indiány kmene Póní, když jsem byl ještě moc malý, a jeho matka, Rudá orlí žena, zemřela brzy na to.

Narodil jsem se v měsíci pukajících stromů (prosinec) u Malé prašné řeky během Zimy, kdy byli zabiti čtyři Vraní indiáni (1863). A byly mi tři roky, když si otec zlomil pravou nohu v Bitvě sta pobitých.* Díky tomu zranění pak kulhal až do konce života, což bylo někdy v době, kdy byla povražděna tlupa náčelníka Velké nohy u Poraněného kolena. Otec je pohřben tady v těchto kopcích.

Zimu sta pobitých si pamatuji, jako si člověk pamatuje nějaký zlý sen, který se mu zdál v dětství, ale nemůžu říct, kolik z toho jsem slyšel později, když jsem byl větší, a kolik jsem toho chápal, když jsem byl ještě malý. Je to jako přízrak v mlze, protože to byla doba plná nesnází a strachu.

* Tzv. Fettermanova bitva, obvykle nazývaná masakrem, která se odehrála 21. prosince 1866 u říčky Peno poblíž pevnosti Phil Kearney a v níž bylo pobito 81 mužů kapitána Fettermana.